

referències que han perdurat d'aquell període de la nostra història.

L'antic temple de Sant Just i Sant Pastor havia de ser considerat una església de certa importància perquè l'any 1088 el papa Urbà II el va equiparar en gràcies espirituals al temple de Sant Joan del Laterà de Roma. Gregori IX el 1227, Innocent IV el 1243 i Climent IV el 1266, van concedir indulgències als seus fidels i Nicolau IV el 1288 va atorgar el jubileu del dia 6 d'agost a l'església sota l'advocació de la Mare de Déu i dels Sants Màrtirs Just i Pastor de Barcelona.

Dins del cementiri de Sant Just hi havia, doncs, la capella del gloriós Sant Celoni. Una construcció de proporcions reduïdes i segurament amb coberta de fusta a dos vessants, que l'any 1188 devia estar molt malmesa perquè un clergue de Sant Just, anomenat Berenguer, va llegar 30 lliures per adobar -la. A la capella es donava culte a sant Celoni i potser també a sant Lluç evangelista.

L'any 1228 Berenguer de Sant Adrià, prevere beneficiat

de Santa Maria de les Arenes (avui Santa Maria de la Mar), va fundar dos beneficis en aquesta capella: un sota l'advocació de Sant Celoni i l'altre sota l'advocació de Sant Bartomeu. També s'hi van construir les cases que van servir de residència als seus beneficiats. A la capella de Sant Celoni hi va ser erigida la primera confraria de seglars que va tenir Barcelona.

A tocar de Sant Just, aproximadament al lloc on avui hi ha la torre del campanar inacabat, es coneix l'existència d'una capella sota l'advocació de Sant Feliu i de la Santa Creu, on l'any 1284 Guillem de Cros va fundar el primer benefici de la Mare de Déu de l'Esperança i el 1333

Hec est sacramentalis conditio ac legalis publicatio ultime ultime voluntatis nobilis regine aragonensis, Petronille nomine, verbis tantummodo edite, cuius ordo infra VI menses coram sacerdote et iudice Mirone legaliter actus est. Nos, scilicet, magister Guillelmus et Raimundus Dalmacii, presbiteri, testes et iuratores sumus. Testificamur, namque, iurando per Deum vivum et verum, in personis trinum et in deitate unum, super altare sancti Felicis, martiris, quod est constructum in ecclesia beatorum martirum Iusti et Pastoris, infra menia urbis Barchinone, supra cuius sacrosanctum altare has condiciones manibus propriis iuramus quia vidimus et audivimus et presentes adfuimus, quando iam dicta testatrix egritudine detenta unde obiit, suis verbis ordinavit suam ultimam voluntatem de honore suo et de rebus suis.

Concessit domino Ildefonso, filio suo, regi aragonensi, omne suum regnum Aragonis integriter.

Dimissit barchinonensi sedi suum corpus ad sepeliendum, et mandavit familiam suam.

(Fragment del testament sacramental de la Reina Peronella, jurat sobre l'altar de sant Feliu de la parròquia de Sant Just i Pastor el dia 24 d'octubre de 1173.)

Miquel Codina va fundar el benefici sota l'advocació de Sant Feliu Màrtir. En aquesta capella es juraven els testaments sacramentals. El primer testament sacramental que es va jurar a l'altar de Sant Feliu de Sant Just, del qual tenim testimoni documental, és el de Berenguer Sendret, celebrat el 1082. També sobre aquest altar va atorgar testament la reina Peronella d'Aragó, muller del comte Ramon Berenguer IV l'any 1173, pel qual deixava el seu regne al seu fill el rei Alfons II d'Aragó «el Cast». Si amb anterioritat s'havien celebrat testaments sacramentals a moltes esglésies de la ciutat, a partir de la segona meitat del segle XII, a Barcelona, aquest privilegi es va reservar únicament a Sant Just.

A principis del segle XIV Barcelona vivia una bonança econòmica, conseqüència de l'expansió territorial de la corona pel Mediterrani. La dinamització dels sectors productius, l'enriquiment i l'ascens social dels mercaders, armadors i funcionaris reials es va manifestar en construccions públiques i privades. Nobles i mercaders es feien bastir mansions més còmodes i el consell barceloní no parava de projectar millores públiques. També l'Església va veure la necessitat d'iniciar un procés d'ampliació de la seu i de les grans esglésies parroquials.

L'ampliació de la catedral i de les tres grans esglésies parroquials va resultar costosa i prolongada. Les Juntes d'Obra administraven els recursos disponibles que especialment provenien dels donatius *gratis et amore Dei*. La seu també recaptava un tant per cent de les rendes dels seus beneficiats i rebia les aportacions anuals dels rectors de les esglésies de la diòcesi. Les esglésies parroquials havien de comptar amb les aportacions voluntàries dels seus feligresos i potser també dels beneficiats. Com que aquestes aportacions econòmiques no eren suficients, va caldre recórrer a la capta i especialment a la concessió de capelles a particulars i als gremis.

La concessió de capelles a persones benestants i als gremis, a canvi d'importantes contribucions econòmiques, va permetre que es poguessin finançar les obres esmentades i alhora va representar un increment del prestigi social dels seus promotors que veien, en molts casos, perpetuats els seus escuts familiars en els murs de les capelles per ells

promogudes, en les quals obtenien també el dret de sepultura.

La fundació de beneficis eclesiàstics i la promoció de capelles i retaules va ser conseqüència del desenvolupament d'un tipus de religiositat basada en la devoció privada a sants protectors, que s'havia anat desenvolupant durant el segle XIII, i que permetia als fidels una aproximació a les figures sagrades i l'adopció d'una d'elles com a protectora personal en les diferents situacions de la vida i especialment en el moment de la mort. Així doncs, s'esperava del sant, objecte de la seva devoció, que en vida afavorís la bona marxa dels seus negocis i protegís la seva salut, en una època en que la mort es veia molt pròxima perquè les malalties i especialment la pesta feia estralls a la població de la ciutat. De la mateixa manera, en el moment de la mort confiaven en la intercessió del sant protector per a obtenir la salvació de l'ànima.

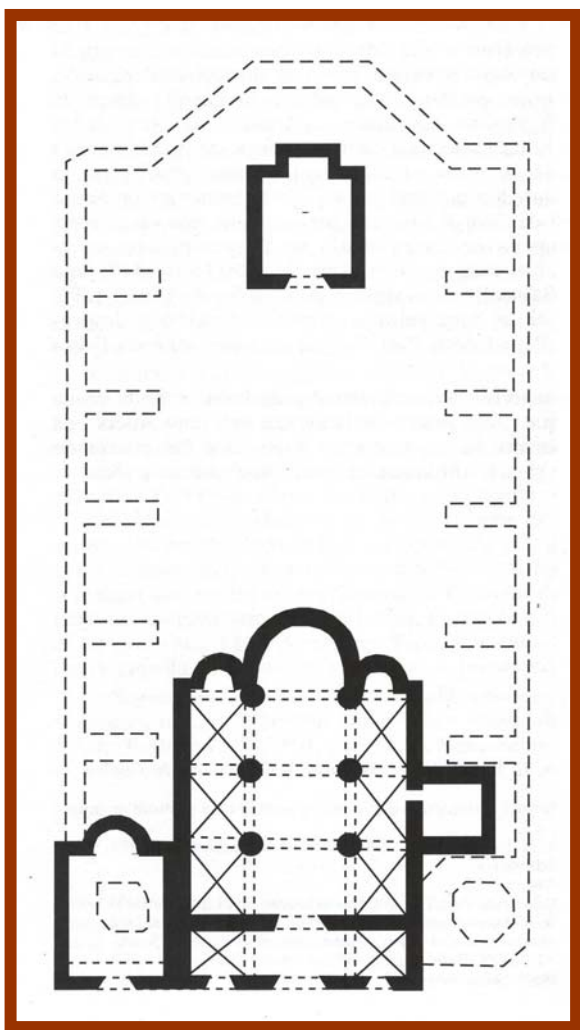
El Consell de la Ciutat, amb la finalitat d'organitzar la hisenda municipal, havia dividit Barcelona en quatre parts o quarters. L'església de Sant Just estava ubicada dins del quarter de Framenors, conegut amb aquest nom perquè en ell, al capdavant de la Rambla, hi havia el convent de Sant Francesc i l'església de Sant Nicolau, lloc emblemàtic que guardava tombes de la reialesa i sovint s'hi celebraven Corts. Aquest quarter, a mitjan segle XIV, era el més ric de la ciutat però les famílies acabalades que l'habitaven, molts d'ells mercaders, oficials reials, juristes i notaris, que majoritàriament residien a les rodalies de Sant Just, es van decantar per promoure capelles en primer lloc a la catedral, seguit per Santa Maria de la Mar. Després es va construir a Sant Just, però la seva ampliació fou per aquest motiu més lenta i també ho va ser perquè la pedra de Sant Just està molt més ben tallada que la de Santa Maria.

A l'arxiu de Sant Just no s'ha conservat cap llibre d'obra de l'època de l'ampliació però si sabem on era situat l'antic cementiri i també està documentat l'indret on hi havia la capella de Sant Celoni, que era en el lloc on avui hi ha l'absis de l'església gòtica.

Segons F.P.Verrié l'església primitiva estava probablement situada als peus de l'església actual. Prop d'on avui hi ha el campanar hi devia haver la capella de Sant Feliu. L'antic fossar estaria situat entre l'absis de l'església romànica i la

capella de Sant Celoni, que era a tocar del carrer de la Ciutat, on també hi havia les cases dels seus beneficiats.

Sembla, doncs, que el procés d'ampliació de l'antiga església, que segons la Crònica del Mestre Racional va començar l'any 1342, es va fer des de l'absis, però no pas cap els peus, com era habitual, sinó en direcció a la capella de Sant Celoni del fossar. Es va elegir aquest sistema constructiu segurament per motius econòmics. El teixit urbà dins de la



**Reconstrucció hipotètica de Sant Just i Sant Pastor on es pot observar la situació de l'església romànica dins del projecte d'ampliació gòtic.
(Segons Cristina Borau Morell)**

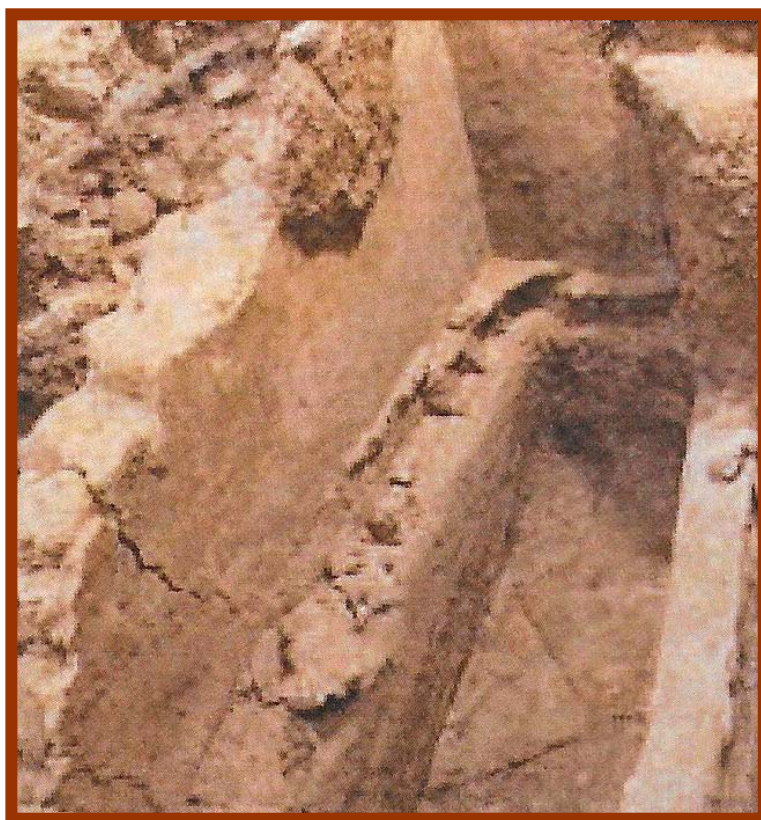
ciutat emmurallada devia ser molt dens i l'església devia estar envoltada d'edificis que era impossible adquirir i enderrocar. Això va motivar que la nova església s'estengués en direcció al fossar, que ja era propietat de la parròquia. També la necessitat de mantenir l'orientació de l'antic temple i el culte als seus respectius altars i als de les capelles foranes aconsellava aquesta opció.

No va ser fàcil, però, aconseguir l'enderroc de la capella de Sant Celoni i el de les vivendes dels seus beneficiats, que impediien la construcció del nou absis. Aquests s'hi van oposar i va caldre que el bisbe de Barcelona permetés que la Junta d'Obra adquirís les cases, per enderrocar-les i es comprometés a transferir els beneficis de Sant Celoni i de Sant Bartomeu a dues de les noves capelles construïdes.

L'itinerari seguit pel visitador, en les visites pastorals de 1363 i de 1379, la documentació notarial i el Llibre d'Institució de Beneficis i Capellanies de Sant Just han estat fonamentals per poder formular la hipòtesi de la reconstrucció i ampliació de Sant Just, perquè aquesta documentació permet conèixer les

advocacions dels altars, la fundació de beneficis i l'ordre de trasllat dels altars des de l'església romànica i de les antigues capelles de Sant Feliu i Sant Celoni, a la nova església gòtica, a mesura que aquesta s'anava construint amb les aportacions fetes pels seus promotors.

Les prospeccions arqueològiques realitzades al subsòl de l'església des de l'any 2011, no deixen de proporcionar-nos constants sorpreses. S'ha pogut posar al descobert el nucli



Sepultura privilegiada, exemple únic de l'arqueologia cristiana de Barcelona

episcopal catòlic del segle VI, format per una basílica amb capçalera triabsidal i part de les estructures d'una pila, en forma de creu, que correspon a una piscina baptismal. En un passatge que anava del baptisteri a la capçalera de la basílica, reservat únicament al bisbe i al clergat, s'ha trobat una sepultura destacada. En un moment en què estava prohibit enterrar a l'interior de la ciutat i la població ho feia al *suburbium*, la inhumació a les basíliques intramurs era un privilegi que estava reservat a molt poca gent. Aquesta tomba segurament s'ha d'atribuir a un bisbe, per preservar el seu record i la memòria a través de la pregària.

Caldria encara poder continuar les excavacions, en especial, al nàrtex de la basílica per poder esbrinar si

l'església de la qual fa referència la documentació en època romànica era una ampliació i modificació de l'església del segle VI, ara descoberta, o bé era una altra església situada als peus de l'actual basílica i que confirmaria la hipòtesi de F.P. Verrié, corroborada per Cristina Borau, en la seva tesi doctoral, basada en el recorregut del visitador en les diverses visites pastorals i en els registres de dotalies.